

Ti elementi nisu se formirali u stilskim formacijama, oni su se razvili za prijedno petnaest godina samo u sinhronijskoj ravnini. U evropskim književnostima one su trajale decenijama, u rusinskoj, za relativno kratko vreme, ostavile su strukture, ali bez dijahrenija.

Centralni deo knjige »Istorijska rusinska književnost«, s takvih metodoloških pozicija, traga za unutrašnjim procesima rusinske književnosti. Autor ih nalazi u četiri hronološka nivoa. Prvo je književnost takođe stabilizatorske funkcije, koja, prema njemu, traje do 1919. godine, druga je književnost u funkciji nacionalnog vrednovanja i zabave, između 1919. i 1941, treća je književnost u funkciji klasičnog vrednovanja, između 1945. i 1953. i četvrta, književnost razvijenih polifunkcija, između 1964. i 1980. godine. Rusinska književnost, očito, sve do najnovijeg vremena, stoji pod funkcionalnim opterećenjima različitih izvora i težine. Njenja istorijska, egzistencijalna i psihička suština, sve do danas, izbegavala je prihvatanje modernijih književnih struha. Pomenuta zakonitost ima svoj razlog i pobuduje zabrinutost. Autor kaže: »Modernizam je književnost pojedinca koji je pokidao niti bitne vezanosti za društvo, kolektiv. Ruralizam, naprotiv, u zavičaju, kolektivu, nacionu, naši utočište od pretečih sila istorije i egzistencije. Osećajući se ugroženim, pesnik prirodnim refleksom izražava nasušnu vezu između utočišta, prostora sreće i sebe. Time možemo tumačiti vitalnost rodoljubive poezije u rusinskoj književnosti. Pesnici svesno ili nesvesno izražavaju, kao odbrambeni refleksi, strah pred objektivnim životnim okolnostima, da će etnos, pesnik i njegovo delo nestati na horizontu istorije prirodnim tokom stvari.« Horizont istorije i prirodnih tokova autor kroz čitavu knjigu podvrgava svojoj refleksiji. Iz nje proizlazi ona blaga seta, što otkriva čoveka koji misli. Takav je refleksivni izvor prisutan u potretima književnika i u analizi njihovih dela. Između obrade, recimo, Kosteljnika i Dudaševa, kao prvog i poslednjeg, izređao se niz vrlo relevantnih zapožanja, saznanja i ocena o idejno-estetskim fizičnom potezima pojedinih stvaralaca. Te fizične poteze ne samo što pružaju vrlo objektivan uvid u drijapazone i vrednosti književne prakse, nego su od pomenute refleksivno-setne pratične u pozadini i vrlo lepa poetska ostvarenja.

Da je knjiga ostala samo na tom delu, ona bi i pored svega, spada u standardne pregledne istorije književnosti. Julijan Tamaš dodao je jednu, vrlo relevantnu i vrlo inovativnu tematsku celinu, pod naslovom »Status rusinske književnosti«, i time prevazišao ustaljeni model istorije književnosti. Poglavlja u toj celini naslovljena su ovako: »Odnos usmene i pisane književnosti«, »Tradicija, idila i ruralizam«, »Prihvatanje moderne književnosti«, »Nacionalna specifikacija knji-

ževnosti« i »Ubrzani i nekontinuirani razvoj književnosti«. Naslovi ukazuju na činjenicu da je reč o problemima koji konstituišu unutrašnju strukturu i daju istorijski smisao svemu što je rusinski stvaralač do sada stvorio na području umetnosti reči. Autor je time posvedeo čuđu književnoistorijski i interes za teorijsku metodološku upotpunjavanja. Analitički opis pisaca i njihovih dela u ovoj celini postaje koherantan, dok pojedinačne stvaralačke prakse u njih nalaze svoje utemeljenje i osmišljanje.

Autor se često pita o smislu književnoistorijskih istraživanja. Budući da relacija između dela i društva, po njemu, nije kauzalna nego funkcionalna, što će reći da se svako napisano delo obraća određenom krugu čitalaca, koji ga mogu razumeti, on može da zaključi ovako, baš ovde, na mir univerzalnih značenja, da pojedine nacionalne književnosti imaju svoj istorijski smisao, koji će jednom, ako se društvo u tom smeru bude kretalo, i nestati na horizontu istorije, bude li došlo do izvesne planetarne integracije. Do tog trenutka, književni istoričari biće marljivi zidari gradevine kojoj ne vidimo ni kraju, ni smisla. Kreativna mera njihovih vizija može se meriti optimalnim sadržajima njihovih moći, uslovljenih horizontom saznanja, takođe istoričnim. U vezi sa započetom studijom statusa književnosti, kakva je rusinska, autor primećuje da nije doveden do završnice. Tako Tamaš kaže: on će dobiti ako eksplicitna teorijalna načela ne budu u funkciji prikazivanja određene književnoistorijske vizije, nego kada nizovi činjenica iz rusinske književnosti, uz činjenice makedonske, lužičkosrpske, baltičkih, ferojske, novijih sovjetskih nacionalnih književnosti, jednog broja afričkih i onih književnosti koje se pišu na takozvanim mikrojezicima, budu u funkciji teorijskih saznanja, koja su se, čini se, nametnula proučavanju rusinske književnosti. A to znači da treba napisati još jednu knjigu, drukčije komponovanu.

I prva i druga izjava iskazuju vrlo poštenog naučnog mišljenja, koje je uvek svesno nesavršenosti i relativnosti svakog ljudskog narora. U okviru takvih ograničenja treba kazati i ovo: Tamaševa rusinska književnost po kreativnoj je meri autovih vizija i u skladu s optimalnim sadržajem njegove moći saznavanja u književnoistorijskoj praksi, koja je, inače, vrlo tradicionalistička i teorijski relativno slabo eksplikirana, iznimno delo. Nakon objavljenja te knjige, bavljenje književnom istorijom postaje za sve još odgovornije, teže i obavezujuće. Modeli i nivoi koji su prezentovani u »Rusinskoj književnosti« zavređuju pažnju celokupne jugoslovenske naučne javnosti, koja od Julijana Tamaša s pravom može da očekuje da joj napiše i onu knjigu drukčije komponovanu, za koju i sam reče da nam nedostaje.

naglašeno iskošen pogled

draško ređep

Meni se čini da bi možda jedna od prvih rečenica, kojom bi danas trebalo razmišljati povodom knjige »Rusinska književnost« Julijana Tamaša, bila rečenica da je to knjiga sa prošlošću. Kad to kažem, pre svega mislim na činjenicu da ovaj razgovor vodimo u jednom jeziku, u srpskom jeziku, čija književna baština traje zapravo toliko stoljeća u znaku diskontinuiteta. Ali, kada to kažem, pomicam i na to da se Julijan Tamaš, iako je upravo u fenomenu rusinske književnosti, kako je on prezentirao, pred nama, po mnogim drugim informacijama koje imamo o njoj, pripremao za ovu knjigu, da tako kažem, u stepenima koji su doveli do određenih upoređenja i rezultata upravo ovom knjigom. A ova knjiga, po meni, bez ta četiri bitna primera ne bi bila toliko važna i za nas putokazna kao što jeste. I kad kažem da je to knjiga sa prošlošću – da i ja budem profesor, Pogačnik će se složiti sa mnom, bar za trenutak da budemo ispodnevi, a imamo razloga za to – mislim na dva trenutka koja su, za mene bar, značajna u mojoj sposobnosti onoga što je književnost koja se piše na rusinskom jeziku. U šezdesetim našim, mogu da kažem, novosadskim godinama, kada se zapravo konstituisao, na ovaj ili nešto drukčiji, mnogo skromniji način, književni život, a književni život Rusina, pomicam na godinu – ovde imao mojih prijatelja koji će se tačno setiti događaja – kada smo zajednički gotovo prebrojali, vrednovali sve ono što se do te šezdeset četvrti ili šezdeset pete godine napisalo na rusinskom jeziku kod nas, i kada su, tako da se još sećate, dve velike književne nagrade, prve tog ranga, dobili Kovač i Papharhaji. (Reč je o 1968. godini, kada je žiri u sastavu dr Draško Ređep predsednik i Miroslav Stiber i Štefan Hudak, članovi, dodelio ravnopravno nagradu za najbolju knjigu napisanu na rusinskom jeziku Mihalu Kovaču za knjigu poezije »Moj svet« i Đuri Papharhaji, takođe za knjigu poezije »Tu odmah kraj srca«. – Prim. Štefan Hudak.) Po meni, tu je izvesna moja mala polemika sa Tamašem, jer ta 1967. godina koju vrlo bitno karakterišem, zbog pojave jednog romana i niza drugih stvari, kao prekretnicu, ta se godina, po meni, nešto malo pomera unapred, na 1964. – 1965. godinu, koja je već otvorila veliki novi prostor, koji je omogućio i ovakav kritički razgovor o ovoj knjizi, ali i kritički pristup u kojem je govorio profesor Pogačnik.

Drugi događaj je sasvim intimne naravi. Mi zaboravljamo, ja ču o tome na kraju govoriti, da je ova knjiga siromašna i siromašnija za jednu vrlo ozbiljnu stvar. U njoj se ne govoriti o jednom izuzetnom, značajnom, uticajnom piscu, koji se zove Julijan Tamaš. Prva knjiga, koliko ja znam, koliko je moje znanje o bibliografijama, pregledima literature tačno, prva knjiga jednog rusinskog pisca, ne govorimo o zbornicima i antologijama, prevedena na drugi jezik, konkretno na srpskohrvatski, to je takođe knjiga Julijana Tamaša »Pesme o prahu«, štampana u prevodu Jasne Melvinger u kruševačkoj »Bagdali« 1975. godine.

Nezavisno od ta dva moja incidenta, prijatna incidenta sa prošlošću ove knjige, ukazao bih vrlo kratko na četiri bitna primera koji prethode već slože-

nijim, ozbiljnijim, i kako je profesor Pogačnik s pravom konstatovao, parafrizirajući i tumačeci samog Tamaša, konačnim određenjima ove knjige. Za mene je značajan Tamašev tekst iz 1974. godine u »Letopisu Matice srpske«, kada je svojim komentarama i kriterijima na planu rusinske lirike ukazao na potpuno novu mogućnost tumačenja dijaloga sa poetskim govorom takozvanih davnih dana; istovremeno, kada je naglasio potrebu modernijih rakursa u posmatranju pojava književnog života jednog od naših Parnasa. Zatim, u raspravi, koju će sigurno ova Tamaševa knjiga izazvati, ne bi smeli da se previde stavovi iznenuti upravo u toj njegovoj, već danjoj, »Poeziji jugoslovenskih Rusina«. Drugi primer, druga prošlost, da tako kažem, ove knjige je njegov rad »Rusinska književnost«, objavljen kao posebno poglavje »Povijesti svjetske književnosti« u Zagrebu 1977. i kao prvi tekst u njegovoj knjizi »Između književne teorije i interpretacije«. Zašto da spominjem upravo taj sažet i podaćim kracat teksti rasprave? Zato što je već u njemu odnos same materije bezmalo primeren, usavršen, kao uostalom, i periodizacije ove književnosti, do koje je, kako će se videti, Tamašu veoma stalno. I, najzad, kao primer ukazivanja na istovremenost dešavanja, kontekst bez kojeg jedna književnost, u konkretnom slučaju rusinska, dabile, nije mogla. Treći primer takozvane primene strogih, ako hoćete i najstrožih kriterija u odnosu na vlastitu književnu baštinu, svakako je Tamaševa, kako on kaže, »Mala antologija poezije jugoslovenskih Rusina«, koja se pod naslovom »Bulke sa usanom« pojavila 1977. godine u Novom Sadu. U toj antologiji zastupljeno je, ali smem da kažem u tankom izboru, nekih sedamnaestak autor. Treba li uopšte posebno navoditi da se medu imenima ovih pesnika nalaze i oni autori koji su Tamašu, kritičaru i književnom istoričaru, tipološki najzanimljiviji i u knjizi povodom koje govorimo?

I najzad, za razumevanje nemirnog, uvek iskošenog posmatranja Tamaševog, neophodna je lektira jednog njegovog, na izgled usputnog, a inače, dobro znate, osporavanog i naširoko tumačenog teksta o situaciji poezije pesnika rusinskog jezika iz »Nove dumke« u Vukovaru 1977. godine. O čemu tu govoriti Tamaš? Govori o tome kako se čovek rađa a da ga niko ne pita ko da mu bude roditelj, koje narodnosti, kog jezika, vere, imena i lika. Rođenjem dobija »kožu« iz koje, po prirodi ljudskoj i prirodi univerzuma, ne može nikud i ne bogzna koliko dalje, ako, naravno, ostane u svojoj koži bez stida. Pri tom moramo se složiti, kaže Tamaš da čovek ne treba da se stidi zbog onoga što je van njegove moći. Pisac je od ljudi kojima je najodlucnija činjenica književnog života jezik, posle dara, rada, možda znanja. Poezija jednog jezika, kaže on, pre svega je mogućnost tog jezika, koja ne mora da bude optimalna mogućnost nekog drugog jezika. Ako se dalje sećate teksta, usudujem se da vas, u ovom slučaju, samo podsetim da Tamaš tu postavlja nekoliko pitanja, koja su, prema našim saznanjima, izvan rusinskog jezika dovela do određenih rasprava, koje nesumnjivo treba da traju i dalje. Morali, to je njegovo pitanje, ako već unapred ne može dobiti Nobelovu nagradu, pisac sebe smatra književno inferiornim, pisac koji pripada takozvanom mikrojeziku? Na koji način može njegovo delo da preživi i izade iz anonimnosti za čovečanstvo? Taj pisac je slučaj interesantan samo da dva desetka hiljada ljudi koji govorile jezikom njegovog književnog dela. Ukazujući odmah na izuzetno povoljnu društvenu situaciju za razvoj narodnosti u

Jugoslaviji (ona je danas, kaže Tamaš, u Jugoslaviji bolja nego ikad i bolja nego igde drugde u svetu), uvodeći u raspravu primere Sengora i Sezera, kao i mnogih drugih mikrojezičkih kultura, Tamaš je ovde, ne bez gorčine, bio analizirao vlastitu sudbinu. Pokušao je da prevlada činjenicu da na svom maternjem jeziku stvori kulturni potencijal koji će privoleti ljudi drugih jezika da zbog jednog dela nauče jezik tog dela, ili pak – dolazimo do te česte njegove dileme – da piše jezikom velikog naroda. U trećoj mogućnosti, taj pisac ostaje periferni, trećerazredni pisac, za ljudе sa predrasudama vlastitog vremena, a utopiskim situacijama naknadnog posthumnog otkrića u boljim vremenima čovečanstva. Kako se čini, sve je to odista Tamaš govorio sa željom da sugerira mogućnost za ona književna dela koja zaslužuju da ipak, i pored prirodnog nepovoljnog toka stvari, prežive.

Julian Tamaš je, kao što se dobro zna, ovu knjigu eksponirao docentski, može biti sa naglašeno pokazanom erudicijom, koja bi u mirnijoj atmosferi verovatno bila manje prisutna. Uspeo je da ostvari najsnažniju informaciju o jednoj od književnosti naših narodnosti, i to u toj meri putokazno da se verovatno može uzeti za primer izučavanja u kontekstu svega onoga što se zbiva kod nas i u svetu. On navodi, ako se sećate, četiri bitna konteksta u kojima izučava rusinsku književnost. Delici u «Politici» s razlogom spomenuti – peti. Koja su ta četiri (izvinjavam se ima nas koji smo još uvek profesori)? To su: kontekst vlastite književnosti, kontekst zakarpatske, kontekst ukrajinske, kontekst jugoslovenskih književnosti i dabome, kontekst velikog bloka, velikog fonda svetske književnosti. Na taj način je on verovatno, baš na primeru onog mikrojezika o kojem se govori tako često kao o egzotici, pokazao konkretnu povezanost i dinamizam o kojem tako često paradno fraziramo i koji se ovde javlja kao sam vazduh jednog pisma, jednog jezika, jedne književnosti. Ostvarujući verovatno, u naporu što hitnjih obavljanja nekih poslova, tu svoju periodizaciju, o kojoj je govorio profesor Pogačnik, po mom utisku, Tamaš sasvim sigurno nije računao izdaleka, nego izbliza, u kojoj se meri i stilovi i sedimenti, ne samo njegove književnosti, nego književnosti i tolikih naših naroda i narodnosti – sučeljavaju u kojoj meri ti stilovi nisu izviđeni, u kojoj meri se, zapravo brkaju i vremena, pa čak kako je jednom u kritici uočeno, i knjige koje se javljaju u različitim epohama. Ali iskazujući interes za jedan od tih naših, da tako kažem, malih parnasa, a svi su nam parni maleni, Tamaš je pokazao disperziju jednog jezika, jedne književnosti, na način, kako to bezmalo u književnostima narodnosti, a možda i šire, nije učinio niko.

Zašto je za nas još značajna ovakva knjiga? Ona je apsolutno izbegla svaki familijarni, unjkavi, konvencionalni govor o takozvanim »našim« narodnostima, kao što se pežorativno govor. Vi se sećate da je sedamdesetih godina ovde, u Novom Sadu, bilo vrlo uglednih profesora i kritičara koji su govorili o »našim« Mađarima, »našim« Rusinima, zaboravljajući pri tome da se isto tako reverzibilno može reći to sasvim obrnutom smislu, da se može govoriti u tom slučaju o »našim« Srbima, »našim« Hrvatima i kome sve ne. Umesto, dakle, tog primenjenog, konvencionalnog ugla viđenja, najednom je stigao jedan malo zašiljen, naglašeno iskošen i vrlo ambiciozan pogled.

Mi smo, čitajući sa strane ili čitajući iznutra, ipak u situaciji da ovu knjigu posmatramo dvojako. S jedne strane, rekosmo, to je ne samo najopsežnija nego očvidno i najpozdanija informacija o tome što je rusinska književnost u galaksi svih naših i svetske književnosti, a s druge strane, ona pokušava da, zapravo, brine i našu brigu. Dodirujući vlastitu njivu, njivu vlastitog jezika, vlastite književnosti, ona i te kako razmišlja o jednom drukčijem problemu inovacije. Pitanje inovacija, koje Tamaš, kao uostalom i neke druge fenomene, raspravlja u bogatom dijalogu, ne bismo rekli inferiornom, sa najpoznatijim imenima savremene nauke, ovde je takođe uneto kao primer mogućnosti vrednovanja, mere, sposobnosti daljeg rasta. U onim dalekim maglama terezijanskih seoba, Rusini su na tlo Bačke, za Tamaša, stigli u Panoniju sa bogatom usmenom književnošću i s unijatskom tradicijom začetom na Saboru 1596. godine u Brestu. Od tog mikrokosmosa, seoskog, zat-

vorenog društva, u kojem su Krstur i Kucura bili nalik na zatvoreni krug, ne samo komunikacija, bezmalo nalik na pradavne grčke gradove, u tom kontekstu, u prisustvu oštре i dugotrajne denacionalizacije u tradiciji konfesionalnih škola, rusinska književnost se ritualnim folklorom i svetom drevnim bajkama, sa svešteničkom i učiteljskom logikom pismenosti i kulture, u periodu od 1919. do 1941. godine postajala je funkcionalnom u smislu nacionalnog vrednovanja i zabave, sa spoznajom o razlikama koje su bile uticajne, socijalnim lomovima, raslojavanjem, ukidanjem onog nekadašnjeg ruralnog horizonta kao jedinstvene celine. Sve to izaziva jednu drukčiju seizmičku situaciju od svih do tada predviđljivih i doživljivih. Jedan od naših tipično zaturenih panonskih uglova, u koji su s vremenom na vreme dolazili istraživači i sakupljači, najednom je izmenjen iznutra. Period između dvaju ratova odista zrači, kako mi odavde vidimo, plemenitim nemirom, žurbom, vatrama, koje i kada se gase, ponovo tinjuju na drugom mestu. Potom, u periodu između 1945. i 1963. godine, nastaje ono što Tamaš zove »polet i muk« u kontekstu poznatih naših zbivanja; toliko imena, toliko knjiga, sustiže se čak nekoliko naraštaja. I tada, u poslednjoj jasno postavljenoj bogatoj, najnovijoj fazi od 1964. do 1980. godine, polazi se od zavičaja ka univerzumu. Jedan naš parnas postaje ne samo jedna sjajna mogućnost, već svoja vlastita agora. Kritička merila su ispoljena, sud recenzenta nije više prigodna povaha, niti pak uzgredna informativna beleška; jedna književnost je u zreloj fazi kontituisane kritičnosti, tipološki raznovrsna, uznenirena, institucionalno priznata. Studijska grupa za rusinsku književnost i rusinski jezik ustanovljuje se na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, gde se kao u Upsali, Tartu, Užgorodu, Kijevu, Moskvi, Minsku, katedarski čuje interpretacija jedne književnosti, koja je i drevna i mlađa u isti mah. Prvi rusinski roman u kategoriji i u realizaciji moderne teorije javlja se, po Tamašu, 1967. godine, to je roman »Zemljo moja« Vladimira Kostelnika. Očevdano prelomna godina 1963, prelomna i u smislu organizacije književnog života, u značenju klime, mnogobrojnosti stvaralač i pouzdanog fronta čitalaca, imala je nemali efekat.

Ima jedna Frans je koju bih htio na kraju još da kažem. Anatol Frans je jednom, ne bez ironije naveo savet oca sinu koji je bio na ferijalnom rasputu, neposredno pred studijama; govoru mu kako treba da izučava jedan jezik kojim trenutno, čini se na Kavkazu, govoru svega dva čoveka. Mikrojezik u značenjima i perspektivi koja se nazire u Tameševoj knjizi, očvidno nema tu sudbinu, pa svakako zahvaljujući i tako složenoj, razrešenoj modernoj interpretaciji, koja je, uostalom, katkad naglašeno, ponovljujući, docentski eksponirana, digresivna, pokazujući izuzetnu erudiciju, katkad sva u meandrima nastojanja da se grada situira u velike sisteme i u blizinu čuvenih knjiga i autora. »Rusinska književnost« Julijana Tamaša nedvosmisleno pokazuje svojim izuzetnim vrlinama, svojom tolerancijom, svojom akribijom i svojim visokim kriterijima, pre svega, kako i što to znači čitati po Tamašu. Tako kako on danas čita vlastitu, i našu, i i sačuvaju baštinu, prvorazredni je doživljaj, doživljaj, i on je putokazan, a meni se čini nije samozadovoljan. I, najzad, ta »Rusinska književnost«, tako voluminozma i ozbiljna, ima u tom reverzibilnom pokušaju i jednu drugu funkciju, ona i naša čita u mnogobrojnim neostvarenostima naših sistema i naših svakojakih drugih malih i, aako hoćete, još manjih parnasa. Taj Tamaš, koji sedi sad s nama za stolom i koji je već i sa tih svojih godina koliko ih ima, zapravo tek najavio što će sve da uradi i napiše umnogome je održao lekciju, tako smem da kažem, mnogobrojnim institucionalno formiranim grupama znanstvenika, kolektivne pameti, smem da kažem i zanosa, koja u njegovom slučaju još uvek traje.

Ponoviću još samo ovo: u vremenu kada se pojavljuju bedne, male interpretacije određenih književnosti koje računaju sa kontinuitetom u opštem diskontinuitetu koji je stvaran, i koje računaju pre se kontekstom, srpske, ruske i engleske književnosti nego sa kontekstom, na primer, srpske i hrvatske i slovenačke književnosti, ovakve knjige, a kako je Delić izbrojao, sa pet konteksta, kod mene su ipak četiri, javljaju se sasvim putokazno i značajno.

planetarno jedinstvo

jovan delić

Meni ostaje da govorim o petom kontekstu. Kako vidim, jedino to. Pa, vidite, prava stvar koju valja reći, koja zaista nije sporna, jeste da je ova knjiga višestruki dogadjaj, događaj prije svega, za mene, književno-historijski, a vjerovatno će se to knjižiti i kao jedan kulturno-politički, nacionalni, dogadjaj i, ne znam, kako hoćeće sre, jer to, zacijelo, ne samo da se ne može zaobići, već se mora i naglasiti. Ima nešto što čovjek nosi kao doživljaj poslije čitanja ove knjige. Ona se, zapravo, naslanja na Tomaševu pjesničku knjigu koja je prevedena u nas, »O rosi«, i na jedan, kako bi Tamaš rekao, parafrazirajući pomalo profesora Miloševića, metafizički kvalitet melanololičkog, koji je ovdje opisan zbog straha od prirodnog nekakvog nestanka ijezika i naroda u nekakvom planetarnom jedinstvu ili bez planetarnog jedinstva, zbog pripadnosti jednoj maloj literaturi bez kontinuiteta i, kako se ponekad kaže, pripadnosti jednoj literaturi koja trenutno ima ubrzani razvoj. S druge strane, tom melanololičkom doživljaju u jednom sloju knjige suprotstavlja se jedan snažan sloj, doživljaj zaista naučnog optimizma, koji je, s obzirom na karakter »Rusinske književnosti« čini mi se, za knjigu dragocjenni i bolji i koji valja podržati. Taj optimizam zrači sa posljednjih stranica ove knjige, koje se tiču petog konteksta, konteksta svjetske književnosti, kada se raspravlja, zapravo, o teorijskim pitanjima. Jer, svaka rasprava tog tipa podrazumjeva samo jedan mogući kontekst, kontekst svjetske književnosti.

Ja bih smio reći da se u ovoj knjizi, da se u ovom tomu, zapravo, nalaze dvije knjige, od kojih je jedna historija književnosti i druga status književnosti. Koliko je ova druga otvorena i složena, to će se pokazati, to se, zapravo, pokazuje već na kraju ovog toma, gdje se nagovještava da se te stvari moraju teorijski posmatrati i razmatrati dalje u drugim knjigama i komparativnim studijama: dakle, u jednom, odista, svjetskom kontekstu, gdje se mora

razgovarati i o terminima, i o metodologiji, i o situaciji književnosti sa eventualno sličnim statusom, ili pak da se taj status na neki način definise. Ono što mene hindekipira u ovom razgovoru jeste to što paradigmatske slojeve knjige zapravo ne poznavam. »Rusinska književnost« je za mene bila neke vrste informatora, udžbenika iz kojega sam mogao učiti što je to rusinska književnost, kako se kretala i, ako smiju kazati tu prognanu riječ, kako se razvijala, jer se ipak takav doživljaj stiče, i takav utisak, takva vizija se zapravo nudi, mada ne nikako kao posljedica nekakvog biologizma ili evolucionizma, već odista kao jedna dokumentovana vizija situacije u rusinskoj istoriji književnosti. Zbog toga sam zapravo višeštruko hindekipiran jer ne mogu da pratim naporedo taj paradigmati sloj, taj sloj koji dokumentuje, sloj koji će, po meni, biti značajan za metodologiju nauke o književnosti, za metodologiju književne historije, za teoriju književne historije na širem planu. Stoga mislim da će ova knjiga biti zanimljiva, naročito slavističkom svjetu, i ne samo slavističkom, jer kako vidite, zapravo kako znate, poslije drugog svjetskog rata naročito, opadanje interesovanja za historiju književnosti i za metodologiju historije književnosti je više nego izvjesno. Proučavanje književnosti i metodologije nauke o književnosti, metakritika, zapravo, kreće se u pravcu susreta s tekstom na jednoj sinkronijskoj ravni. Vrijeme kao da je, kao da smo iskočili iz historije. To nije samo slučaj sa poslijeratnim vremenom, to je, u neku ruku, diskusija vječova, reklo bi se. Dvadeset stoljeće prosto kao da je htjelo dati neku vrstu negacije, antiteze historizmu XIX stoljeća. Hoću zapravo da vas uvedem što više u probleme, u sijaset problema bjelosvjetskih problema, problema tog petog konteksta, koje ova knjiga postavlja i nudi, a na kraju – pokušaj sjedinjavanja, zapravo izvorišta dveju tradicija, koje knjiga na teorijskom planu također poznaje i za kojima traga.

Jedna od tih tradicija je evropska, slovenska, slavistička, ona koja kreće, recimo, negdje od formalizma. Zapravo, najpoticajnija je ovdje teorija Mukaržovskog, o funkcijama, dakle, slavistička struja i jedna američka,